

4. Safin, O.D. & Bayda, S.P. (2021). *Psykhohohiya deviantnoyi povedinky osobystosti* [Psychology of deviant personality behavior]. Uman, 202 p. [in Ukrainian].

5. Savelieva, N.M. (2020). *Sotsialna profilaktyka deviantnoyi povedinky: navchalnyi kontent v onovlenomu formati* [Social prevention of deviant behavior: educational content in an updated format]. Poltava, 184 p. [in Ukrainian].

6. Kapska, A.Yi. (2009). *Sotsialna pedahohika* [Social pedagogy]. Kyiv, 488 p. [in Ukrainian].

7. Topchiiy, O. *Preventyvna pedahohika: novyy pohlyad na predmet* [Preventive pedagogy: a new look at the subject]. Available at: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/bernato8/subor/Topchij.pdf> [in Ukrainian].

8. Hristuk, O.L. (2014). *Psykhohohiya deviantnoyi povedinky: navchalno-metodychnyy posibnyk* [Psychology of deviant behavior: educational and methodological manual]. Lviv, 192 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.03.2024

УДК 37.036.5

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.301639>

Тетяна Дудка, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти Національного авіаційного університету

Вячеслав Гребенюк, викладач кафедри соціально-гуманітарних наук Міжнародного європейського університету

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті проаналізовано особливості розвитку креативності студентів гуманітарних спеціальностей. Підкреслено, що поєднання в аудиторних умовах різноманітних методів навчання (зокрема, актуалізуючих конвергентне і дивергентне мислення), сприяє розвитку креативності.

Проведено аналіз тематичних закордонних публікацій та міжнародних стандартів, які торкнулися питання розвитку на особистісному рівні креативності. Проте можна констатувати наявність спектру психолого-педагогічних суперечностей на шляху до досягнення завдань феноменологічного розвитку на рівні вищої школи.

Ключові слова: креативність; інновації; освіта; навички; підготовка фахівця.

Рис. 2. Літ. 5.

Tetiana Dudka, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the Pedagogy and Psychology of Vocational Education Department of National Aviation University

*Viacheslav Hrebenuk, Lecturer of the Social Sciences and Humanities Department of International European University
Oleksandr Bohomolets National Medical University*

DEVELOPMENT OF CREATIVITY AMONG STUDENTS OF HUMANITIES SPECIALIZATIONS

At the current stage of social development, the phenomenon of creativity is identified with the criterion of quality education, personal and cultural capital, and the key skill of a specialist of the new era. It is also worth noting that the increased level of interest in phenomenological development at the personal level is to a greater extent actualized by modern social demand from global economic development and information technology progress. Focusing attention on the development of the potential of the information society problematized the one issue. This is such a level of social progress where not only information is the dominant principle, but above all, it is a person who knows how to skillfully use the potential of information flows for more objective control of them and the creation of new intellectually comprehensive products.

It is historically grounded that today the phenomenon of creativity is considered an extremely valuable resource for personal development, business growth, and social progress.

The pages of the conceptual project "OECD Future of Education and Skills 2030", prepared by the efforts of the project group of the Organization for Economic Cooperation and Development, clearly emphasize the priority role of creativity in the further development of artificial intelligence and digital technologies. The latter is mostly explained by the fact that with the advent of computers and the active use of their potential for performing typical technical tasks (printing documents, making calculations, etc.), the labor market has actualized the demand for specialists with analytical skills. No matter how long the discussions go on the subject that computer technologies will gradually displace labor resources, the only thing that becomes clear is that the implementation of this plan is impossible. After all human capital, which is distinguished by deep

cognitive skills (in particular, creativity, emotional, and social skills), cannot be replaced by any technological development. The latter is confirmed by the thesis from the above-mentioned conceptual project. Its content contains data that the idea of inlaying artificial intelligence was not focused on the prospective replacement of human resources at workplaces. On the contrary, its primary purpose, according to the developers, was to facilitate the execution of current tasks by specialists in the field. But on the other hand, this thesis serves as a certain challenge for modern society, which requires a purposeful attitude toward mastering new technological trends of the 21st century.

Keywords: *creativity; innovation; education; skills; specialist training.*

Постановка проблеми. Нове століття позначилося на сучасній соціокультурній арені цілісним спектром інновацій, що торкнулися усіх без винятку сфер суспільного функціонування (зокрема, просування нових креативних програм, поглиблення розвитку “креативної економіки”, кристалізації креативної педагогіки та ін.). Безумовно, що усі ці креативно центровані проекти проблематизували на порядку денному завдання розвитку креативності у студентів – завтрашніх випускників, які будуть готові протистояти викликам часу. Проте, як засвідчує практика, розвиток креативності на особистісному рівні відбувається не так швидко як хотілося б. Остання тенденційність, безумовно, спровокована впливом цілого спектру як внутрішніх, так і зовнішніх детермінант. Важливість поглиблення *soft skills* на особистісному рівні, актуалізували пошук найоптимальніших шляхів для всебічного розвитку особистості, готової до прояву креативності на усіх рівнях суспільного функціонування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Досліджувана проблематика знайшла широке висвітлення на сторінках праць сучасних українських дослідників: Т. Завгородньої, В. Сиротюка, Н. Дем’яненко, Л. Вовк та інших. Проте актуалізація досліджуваної проблематики у вимірах сучасних українських реалій не викликає сумнівів, зважаючи на необхідність примноження інтелектуального капіталу нашої держави.

Мета дослідження – проаналізувати особливості розвитку креативності у студентів гуманітарних спеціальностей на сучасному етапі суспільного розвитку.

Методи дослідження. Ключовим дослідницьким інструментарієм послуговували такі теоретичні методи: аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування й узагальнення.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі суспільного поступу, феномен креативності дедалі більше вживають у контексті аналізу проблем, пов’язаних з питаннями: забезпечення якості освіти, примноження особистісно-культурного капіталу, успішного формування умінь та навичок майбутнього фахівця тощо. Зростання суспільної зацікавленості проблемою розвитку особистісної креативності у майбутніх випускників обґрунтоване необхідністю забезпечення

глобально-економічного поступу та інформаційно-технологічного прогресу на загальноцивілізаційному рівні. Урахування значущості та перспективності подальшого розвитку у часопросторі інформаційного суспільства, зумовило необхідність швидкого освоєння майбутніми фахівцями гуманітарних спеціальностей “продуктів” суспільного прогресу з метою більш якісного виконання ними своїх функцій на місцях.

Сьогодні ми живемо у світі, де не лише інформація є визначальним фактором розвитку і прогресу. Ключовою фігурою на соціокультурній арені виступає особистість, яка задля створення нових інтелектуально містких продуктів праці вміє досить вправно використовувати потенціал інформаційних потоків.

Так склалося історично, що високопродуктивність функціонування вищої нервової діяльності особистості сьогодні має економічну вартість. Виходячи з цих позицій, креативність та інноваційність сприймаються високодівними інструментаріями, що забезпечують збереження на особистісному рівні гнучкого мислення. Недарма у суспільних діалогах виживається словосполучення “креативна економіка”, яке використовується для формування цілісної характеристики, яка віддзеркалює певний рівень розвитку, досягнутий з допомогою залучення інтелектуально містких продуктів праці.

Аналізуючи заявлену тематику з психологопедагогічної точки зору, знаходимо дані про те, що поєднання різноманітних методів навчання у процесі реалізації навчальних завдань, що актуалізують конвергентне і дивергентне мислення, сприяють розвитку креативності. Не менш важливим, на наш погляд, є і зворотний вплив досліджуваного феномена на результативність процесу навчання (зокрема, завдяки актуалізації уяви, асоціативного мислення й оригінальності підходів до розв’язання типових і атипових завдань). Важливим показником для аналізу рівня професіоналізму фахівця та ідентифікації його практичної готовності до розв’язання прикладних задач, слугує критерій інноваційності (див. рис.1). Саме останній тісно пов’язаний з креативністю, у спектрі їх наукової та прикладної феноменологічної дотичності (див. рис. 1).

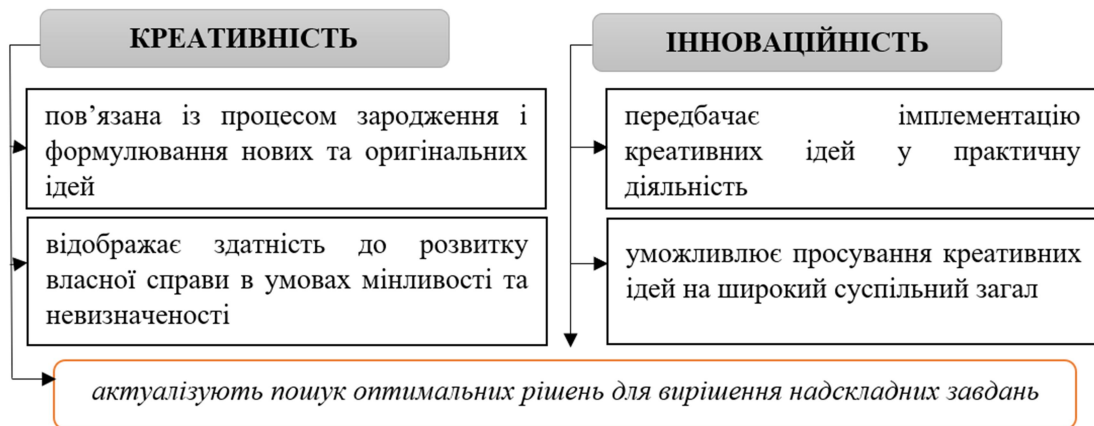

Рис. 1. Наукова та прикладна дотичність інноваційності та креативності

Дані рисунка 1 засвідчили, що функціонування на особистісному рівні креативності взаємодоповнюється результативністю “циркулювання” інноваційності. Адже якщо з першим феноменом пов'язують формулювання нових та оригінальних ідей, то з другим – їхню успішну імплементацію та просування.

Безумовно, що “кристалізація” на особистісному рівні інноваційності та креативності є доволі складним і довготривалим процесом, який потребує спеціальних сприятливих умов (у тому

числі й участі у спеціальних креативно-центризованих проєктах у межах реалізації навчальних завдань). З метою більш предметного узагальнення досліджуваного, унаочнено передумови “кристалізації” на особистісному рівні інноваційності та креативності (див. рис. 2). Перелічені передумови, на рівні реалізації навчальних завдань, продукують прояви внутрішньо-особистісних перетворень та сприяють формуванню необхідних для майбутнього випускника умінь і навичок.

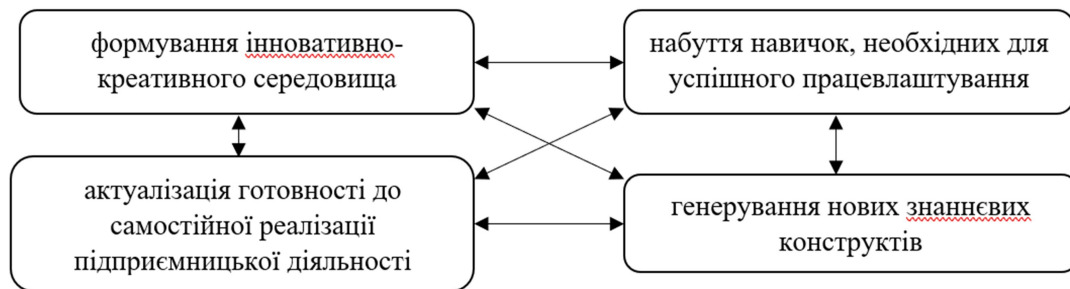

Рис. 2. Передумови “кристалізації” на особистісному рівні інноваційності та креативності

На теоретичному рівні інноваційність та креативність сьогодні аналізується з точки зору множинності навичок, набутих особистістю у процесі тривалого навчання та роботи над собою. Обидва з названих феноменів розкривають перед особистістю глибинність потенційних можливостей для розвитку уяви та здатності знаходити оригінальні рішення для виконання типових і нетипових професійних завдань.

З методологічної точки зору феномен розвитку креативності студентів гуманітарних спеціальностей доцільно проаналізувати крізь

призму чотирьох основоположних підходів, до переліку яких входить:

- *аксіологічний* – є одним з провідних у наведеному переліку, оскільки розкриває ціннісно-змістову складову зорієнтованості суб'єктів пізнання, готових до системного пізнання досліджуваного та реалізації творчих функцій;

- *діяльнісний* – актуалізує вивчення показників розвитку креативності на рівні реалізації студентом практичної діяльності, що віддзеркалює особистісну готовність до розв'язання типових та атипових задач;

- *культурологічний* – передбачає проєкцію феноменологічного розвитку з позиції реалізації особистістю інкультураційних завдань (своєрідність сприйняття, розуміння та інтерпретації культурного досвіду), трансформаційних перетворень цього досвіду в індивідуальну картину світу;

- *середовищний* – уможливує ідентифікацію феноменологічного розвитку у визначених умовах освітнього простору ЗВО.

Перший з наведених підходів дозволяє визначити рівень особистісної зорієнтованості студентів на самореалізацію, пізнання, удосконалення креативних навичок з метою більш комплексної ідентифікації та подальшої реалізації креативних ідей.

Другий підхід – діяльнісний, спрямований на забезпечення таких організаційно-методичних умов, на рівні яких вибудовуються відповідні суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини між учасниками освітнього процесу. Такі “взаємовідносини” зорієнтовані на розвиток творчого потенціалу студентів з допомогою залучення різноманітних форм і прийомів творчої діяльності. Відповідно отримуємо, що аксіологічний підхід забезпечує “кристалізацію” змістової складової феномена креативності, а діяльнісний – процесуальну. Окрім того, діялісна складова другого підходу передбачає наявність відповідного продукту діяльності.

Особливістю третього підходу є пряма зорієнтованість на розвиток у студентів рефлексії з метою забезпечення більш глибокого феноменологічного розвитку як справжнього механізму сприйняття і розуміння цінностей культури, на рівні цілісного соціокультурного простору.

Сутність четвертого підходу передбачає можливість окреслення освітнього середовища у такому ракурсі, де ми можемо оцінити динаміку феноменологічного розвитку крізь призму просторово-часових характеристик. За таких спеціально створених умов критеріями якості функціонування освітнього процесу можуть послугувати відповідні групи особистісних якостей суб'єкта пізнання (зокрема, креативні, когнітивні та організаційно-діяльнісні), що формуються у процесі саморозвитку [3; 4; 5].

На сторінках однієї з тематичних праць автор акцентував увагу на розвитку креативності студентів завдяки дотриманню таких педагогічних умов:

- 1) комплексна підготовка професорсько-викладацького складу до творчо-корпоративної взаємодії зі студентським колективом;
- 2) залучення студентів до систематичної участі у творчих проєктах;
- 3) моделювання освітніх ситуацій зі студентами на засадах поведінкового, когнітивного та ціннісного критеріїв [3].

Враховуючи перспективність реалізації євроінтеграційних процесів на теренах нашої держави, на наш погляд, варто апелювати до міжнародних документів, які стосуються досліджуваного нами предмета. Так, на сторінках концептуального проєкту “OECD Future of Education and Skills 2030” (зокрема, підготовленого зусиллями проєктної групи Організації економічного співробітництва та розвитку) чітко підкреслюється пріоритетна роль креативності та інноваційності у подальшому розвитку штучного інтелекту та цифрових технологій загалом [1; 5].

Такі концептуальні акценти, на рівні вищезазначеного документа, вчергове засвідчують, що з появою інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) кристалізувалося чимало завдань, пов'язаних з їх систематичним удосконаленням. Безумовно, що виконання таких завдань здатні осилити лише високопрофесійні фахівці, які вирізняються високим рівнем знань, набором необхідних навичок і досконалим рівнем володіння іноземною мовою. Підготовка таких фахівців сьогодні здійснюється у різних закладах вищої освіти України та світу, проте якість їх підготовки залишається різною. Провокує формування такої ситуативності вплив як зовнішніх, так і внутрішніх факторів – це, зі свого боку, залишає певні відбитки на подальшій результативності виконання майбутніми фахівцями своїх професійних функцій на місцях.

Особистість, яка вирізняється глибинними когнітивними навичками, є незамінним трудовим ресурсом незважаючи на те, якого рівня технологічного прогресу досягло суспільство. І хоча ми вже звикли до щоденного активного використання різних технологічних можливостей наших інноваційних пристроїв (зокрема, для виконання типових технічних завдань – друк документів, проведення розрахунків тощо), проте цінність аналітичних навичок на особистісному рівні неможливо применшити. Підтвердженням останнього, слугує ідейність того, що мета створення штучного інтелекту не фокусувалася на перспективній заміні ним трудових ресурсів на місцях [1]. Навпаки, первинним його призначенням, за задумом розробників, було полегшення виконання фахівцями своїх професійних функцій на рівні різних сфер суспільного функціонування [1]. Безсумнівно, що формування та розвиток креативності на особистісному рівні безпосередньо пов'язане з індивідуальною освітньою траєкторією кожного суб'єкта пізнання [4].

На сторінках монографічного видання “Роль освіти у сприянні творчості: потенційні бар'єри та сприяючі фактори” автор досить цікаво репрезентує на широкий загал структуру світового освітнього простору за такими моделями

розвитку національних освітніх систем, як: інтелектуальна й економічна. Особливістю першої є її чітка зорієнтованість на підвищення рівня академічної успішності. Остання тенденційність, за словами автора, досить деструктивно позначається на рівні особистісного розвитку, оскільки породжує невпевненість у власних силах, прояви пасивності та неготовність до самопрояву у різних ситуаціях. На думку автора, перша модель акцентує увагу на розгляді інтелекту як “симбіозу” академічних компетенцій, перелік яких формує пам’ять та підсилюють певні академічно-механічні навички [3].

Характерною особливістю другої моделі, за словами автора, є повноцінна зорієнтованість змісту освіти на задоволення потреб виробництва. За таких умов симбіоз знань, умінь та навичок є нічим іншим, як цілісним “утворенням”, наповнення якого відкориговане вимогами ринку праці [3].

Іноземний дослідник Д. Саймонтон на сторінках власної праці “Креативність Big-C проти Small-C: визначення, наслідки та внутрішні освітні суперечності” зауважив, що у розрізі студентського віку “сензитивний” період розвитку креативності у студентів припадає на III–IV курси бакалаврату [2]. Важливим висновком на рівні цього дослідження слугує і той факт, що у подальших періодах особистісно-вікового зростання рівень креативності буде відмінний від досягнень, які були відзначені у сензитивному періоді [2].

Висновки і перспективи подальших досліджень. На основі вищевикладеного можемо зробити висновок, що соціальна зорієнтованість на розвиток у студентів гуманітарних спеціальностей креативності актуалізована перспективністю реалізації завдань суспільно-економічного, інноваційного та освітнього поступу. На шляху до досягнення завдань феноменологічного розвитку існує цілий спектр психолого-педагогічних протиріччя, що пов’язані з:

– нагальною необхідністю використання у навчальному процесі чітко стандартизованих технологій електронного навчання і реальними можливостями для прояву креативності;

– різноманітністю методик діагностування рівня особистісної креативності і суттєвими складнощами обрання найбільш прийнятної для реальних умов освітнього процесу;

– відсутністю цілісного розуміння того, що означає креативність і суспільним запитом на створення дієвих креативно центрованих освітніх технологій;

– негнучкою системою освітнього менеджменту і водночас чіткою зорієнтованістю на інноваційний поступ.

Так, урахування особливостей першої суперечності актуалізує на порядку денному необхідність удосконалення інформаційно-освітнього середовища кожного закладу вищої освіти, що сприяло б поглибленню феномено-логічного розвитку на особистісному рівні. Саме в останньому вбачаємо перспективу реалізації подальших наукових розвідок з напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. OECD Future of Education and Skills 2030. URL: <https://www.oecd.org/education/2030-project/> (дата звернення: 07.03.2024).

2. Simonton D. Big-C versus little-c creativity: Definitions, implications, and inherent educational contradictions. *Creative contradictions in education*. 2017. No.7, pp. 3–19.

3. Sahlberg P. The Role of Education in Promoting Creativity: Potential Barriers and Enabling Factors. *Measuring Creativity*. 2009. No. 22, pp. 337–344.

4. Бодак В., Пантюк Т., Пантюк М., Гамерська І. Глобалізація та інтеграція освіти України як індикатори її оптимізації і розвитку. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2021. № 11–12. С. 6–11.

5. Дячук О. Розвиток цифрової компетентності викладачів спеціальних дисциплін в умовах цифровізації освіти. *Професійна педагогіка*. 2022. № 1 (24). С. 223–233.

REFERENCES

1. OECD Future of Education and Skills 2030. URL: <https://www.oecd.org/education/2030-project/> [in English].

2. Simonton D. (2017). Big-C versus little-c creativity: Definitions, implications, and inherent educational contradictions. *Creative contradictions in education*. No. 7, pp. 3–19. [in English].

3. Sahlberg, P. (2009). The Role of Education in Promoting Creativity: Potential Barriers and Enabling Factors. *Measuring Creativity*. No. 22, pp. 337–344. [in English].

4. Bodak, V., Pantiuk, T., Pantiuk, M. & Hamerska, I. (2021). Hlobalizatsiia ta intehratsiia osvity Ukrainy yak indykatory yii optymizatsii i rozvytku [Globalization and integration of Ukrainian education as indicators of its optimization and development]. *Youth & market*. No. 11–12, pp. 6–11. [in Ukrainian].

5. Diachuk, O. (2022). Rozvytok tsyfrovoyi kompetentnosti vykladachiv spetsialnykh dystsyplin v umovakh tsyfrovizatsii osvity [Development of digital competence of teachers of special disciplines in conditions of digitization of education]. *Professional pedagogy*. Vol. 1 (24), pp. 223–233. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.03.2024

